

Horák, Bohuslav

Bojové

In: Horák, Bohuslav. *Gallové v českých zemích : kritický rozbor historických zpráv*. Brno: Filosofická fakulta, 1923, pp. [3]-17

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118579>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

I. Bojové.

Od doby, kdy Dubravius jako první autor uvedl Boje do dějin českých,¹ stal se poznatek, že Gallové byli prvními historicky známými obyvateli našich zemí, jedním ze základních pilířů našich nejstarších dějin. Literatura, která se zabývá problémem galského osídlení českých zemí, vzrostla od minulého století do značných rozměrů. Stačí, když poukáží tu na dvě hlavní práce, které shrnují v kritickém přehledu, co bylo v tom směru vykonáno. Jest to především znamenitá studie Niederlova „O počátcích dějin zemí českých“² a druhá hlava základního díla „České Dějiny“ od V. Novotného.³ Starší literatura je v obou pracích téměř úplně uvedena a vyčerpána.

Několik zpráv o Bojích, zachovaných u klasických spisovatelů, bylo rozebráno a posuzováno s různých hledisek. Ale v podaných výkladech před zájmem, který věnován byl věcnému rozboru a výkladu příslušných zpráv, ustoupila skoro úplně jiná otázka, totiž ta, na jakých pramenech jsou asi založeny zprávy klasických autorů o galských kmenech v Herkynském lese. Otázky pramenné závislosti zpráv o Bojích dotkl se stručně L. Niederle, podle něhož je „zpráva Poseidoniova založena na současných zprávách o válkách s Cimbrů a Teutony, Tacitova a Velleiova na přímých stycích římských s říši Marobudovou“,⁴ a také Caesar prý použil v svém zápisu (B. G. I, c. 5) patrně zpráv o současné události.⁵

Je pro naše thema zásadním požadavkem rozlišiti zprávy primární a odvozené a stanoviti u těchto pravděpodobný pramen. Není vždy možno a také ani nutno zjistit jméno pramene. Je ostatně často cennějším výsledkem, podaří-li se předlohy roztržiti a redukovati je úplně nebo z části na jednu nebo několik skupin pramených.⁶ Nebude zajisté o tom sporu, že správně rozřešená otázka o původu zprávy umožní teprve její výklad a ocenění.

¹ *Historiae regni Boemiae* (1552) p. IIab.

² V Praze 1900. Otisk z Č. Č. H. VI, 1900.

³ Dílu I. část I. V Praze 1912, str. 29—53.

⁴ O počátcích str. 2.

⁵ Tamtéž str. 10.

⁶ G. Kessler, *Die Tradition über Germanicus*. Dis. lipská. Berlin 1905, str. 21.

Historickými představiteli galského osídlení v Čechách byli Bojové. U starověkých autorů je jméno Bojů doloženo ve čtyřech různých oblastech: 1. v severní Itálii; 2. v Herkynském lese; 3. jižně od Dunaje a v Horní Pannonii; 4. v Gallii.

Bojové v Gallii byli pozdějšími přistěhovalci. Po porážce Helvetiů, jichž tažení se zúčastnili, byli (r. 58 př. Kr.) usazeni v zemi Haeduů, kde jejich město bylo Gorgobina.⁷

Bojové, sídlící v severní Itálii, přistěhovali se tam prý z Gallie zaalpské, jak tvrdí Strabon.⁸ První autor, který uvádí Boje v oblasti Herkynského lesa, je Poseidonios, jehož zprávu zachoval Strabon.⁹ Kimbrové prý podnikli výpravu až k Maľotskému jezeru a Kimerský Bosporos obdržel po nich jméno. Zaznamenav toto mínění Poseidoniovo pokračuje Strabon: „Praví také (Poseidonios), že Bojové dříve (πρότερον) bydlili v Herkynském lese, Kimbrové pak, kteří pronikli až do této krajiny, byvše odraženi od Bojů, sestoupili k Istru a ke galským Skordiskům, pak k Teuristům a Tauriskům, taktéž Gallům, a potom k Helvetiům, bohatému, avšak mírumilovnému lidu.“

L. Niederle a V. Novotný vykládají uvedenou zmínku o Herkynském lese na české země. Někde při západních hranicích dnešních Čech udála se srážka s Kimbry (krátce před r. 113, asi r. 114 př. Kr.).¹⁰ Slovo dříve (πρότερον) je podle Novotného doplněk Strabonův, dokládající spolu s předcházejícím ličením řeckého geografa, že Bojové v Čechách koncem 1. stol. př. Kr. již nesídlili, ustoupivše tu obyvatelům jiným.¹¹

Především jde o výklad Herkynského lesa u Poseidonia. S názvem Herkynského lesa setkáváme se po prvé u Aristotela (Meteor. I, kap. 13, § 20). Podle bystrého výkladu Partschova bylo Herkynským lesem již na tomto místě označeno horské rozvodí na sever od Dunaje, v Apolloniových Argonautikách (IV, 638) znamená pak Her-

⁷ Caesar B. G. I, c. 28. VII. c. 9. Poloha Gorgobiny je nejistá. Bývá hledána v místech St. Parize — le Châtel, La Guerche sur Aulois a Sancerre (s. v. od Bourges). Srovn. C. Julii Caesaris Commentarii de bello Gallico, erkl. v. Fr. Kraner u. W. Dittenberger. 17. Aufl. v. H. Meusel. III. Bd., Berlin 1920, str. 147.

⁸ Strabon IV, p. 195. Hlavním pramenem Strabonovým ve 4. knize je Timagenes.

⁹ Strabon VII, p. 293. F. H. G. (ed. C. Müller) III, p. 285, fr. 75. . . φησι δὲ καὶ Βοίους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον, τοὺς δὲ Κίμβρους ὀρηγῆσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουθέντας ὑπὸ τῶν Βοίων ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκουσ Γαλάτας καταβῆναι, εἰτ' ἐπὶ Τευρίστας καὶ Ταυρίσκουσ, καὶ τοῦτους Γαλάτας, εἰτ' ἐπὶ Ἑλουηττίους, πολυχρόσους μὲν ἄνδρας εἰρηναίους δέ.

¹⁰ L. Niederle, O počátcích, str. 1, 4. V. Novotný, Č. D., str. 35, 41.

¹¹ Č. D., str. 44.

kynská skála okraj Schwarzwaldu.¹² Herkynský les je ovšem geografický pojem, jehož význam se u antických spisovatelů mění.¹³ Rozlohu Herkynského lesa určuje známá zpráva v Caesarových Pamětech o válce galské (B. G. VI, kap. 25): „Herkynský les, o němž shora byla učiněna zmínka, rozkládá se v šířce pro dobrého chodce na vzdálenost devíti denních cest. Jiné určení není možné a (Germáni) neznají míry délkové. Les se počíná na hranicích Helvetiů, Nemetů a Rauriků a táhne se rovnoběžně podél řeky Dunaje až k území Dáků a Anartů. Tam se odvrací nalevo směry od řeky odchylnými a dotýká se při své velké rozloze ještě zemí mnoha národů. Nikdo v této části Germanie nemohl by tvrditi, že dospěl až ke konci lesa, třebaže pronikl na vzdálenost šedesáti denních pochodů, nebo že by byl doslechl, kde se počíná.“

A. Klotz má kap. 25—28 v šesté knize za pozdější interpolaci, složenou podle starší řecké předlohy, podle Poseidonia, nebo snad spíše podle Artemidora.¹⁴ Výklad o interpolacích v Caesarově díle nesetkal se však se souhlasem odborné filologické kritiky.¹⁵ E. Meyer na př. soudí, že místa, jež Klotz prohlásil za interpolovaná, jsou dodatky, kterými Caesar sám své dílo doplnil při vydání jeho v zimě r. 52/51.¹⁶

Ale o tom, že zpráva v kap. 25—28 je složena na základě starší předlohy řecké, nelze pochybovati.¹⁷ To je pro naše thema hlavní věcí, otázka interpolací je tu vedlejší.

Byl-li Artemidoros pramenem pro popis Herkynského lesa v B. G. VI, kap. 25, pak ovšem není možno z tohoto líčení souditi o hledisku, které v té věci měl Poseidonios. Ale sotva lze souhlasiti

¹² J. Patsch, Die Stromgabelung der Argonautensage. (Bericht über die Verhandlungen der sächs. Akad. der Wissenschaften zu Leipzig. Philol.-histor. Kl., 71. Bd., Heft 2, 1919, str. 13, 15.)

¹³ Zprávy o Herkynském lese jsou sebrány u A. Holdera, Alt-celt. Sprachschatz, Leipzig (vychází od r. 1891) s. v. Ercün-io-n, str. 1458 a násl.

¹⁴ A. Klotz, Cäsarstudien. Leipzig und Berlin 1910, str. 145 a násl. Místa, jež bývají pokládána za interpolace, jsou označena v Meuslově vydání Caesarova B. G. (Berlin 1894) a v jeho novém vydání Kranerova a Dittenbergrova komentáře.

¹⁵ Srovn. W. S. Teuffel, Gesch. der röm. Literatur. 6. Aufl., I. Bd. 1916, str. 449.

¹⁶ E. Meyer, Caesars Monarchie und das Principat des Pompejus. Stuttgart, Berlin 1918, str. 615, pozn. 2.

¹⁷ Srovn. Philippův příspěvek v díle Nordenově, Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania. Leipzig, Berlin 1920, str. 474. Také Philipp přijímá závislost Caesarovu na Artemidorovi.

Jako paralelu k B. G. VI, kap. 25 lze uvést záznam u Pomponia Melj III, § 29... sed illa (Hercynia silva) dierum sexaginta iter occupans, ut maior aliis ita et notior.

s míněním, které hájí V. Novotný: „Že Hereynským lesem, jímž někdy staří autorové míní celé rozsáhlé prostranství vpravo Rýna, zde (totiž ve zprávě Poseidoniově) určitě míněny jsou země české, to jest svědectvím starých spisovatelů, zvláště Strabona, Tacita a Velleia Patercula zjištěno nezvratně.“¹⁸ O Tacitově zprávě (Germ. c. 28) bude pojednáno níže. S údaji Velleia Patercula (II, c. 108 ed. C. Halm . . . gentem Marcomannorum, quae Maroboduo duce excita sedibus suis atque in interiora refugiens, incinctos Hercinia silva campos incolebat . . . c. 109. Boiohaemum, (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) dlužno srovnati Strabona VII, p. 290: *ἐνταῦθα δ' ἐστὶν ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς καὶ τὰ τῶν Σοήθων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, ἐν οἷς ἐστὶ καὶ τὸ Βουίαϊμον τὸ τοῦ Μαρροβόδου βασιλείον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοειδνεῖς ἑαυτῶ Μαρκομμνάους.*

Zprávy u Velleia Patercula a Strabona (založené ne-li na společném, tedy alespoň na příbuzném prameni) týkají se doby po příchodu Markomanů do Bojohaema, který se pravděpodobně klade k r. 9. nebo 8. př. Kr.¹⁹

Ze Strabona samého je také patrné, že zmíněná země, vhodná pro dobrý pobyt, leží uprostřed Herkynského lesa, který se rozkládá velkým okruhem v krajinách přirozeně chráněných. Dále uvádí Strabon, že poblíže země, uprostřed Herkynského lesa ležící, rozkládají se prameny Istru a Rhenu,²⁰ a přechází pak k popisu jezera (Bodmanského), na němž dobyl Tiberius vítězství nad Vindeliky (r. 15 př. Kr.).²¹

Z uvedených zápisů tedy vyplývá, že teprve v době Augustově obrací se pozornost k zemi, ležící v chráněné poloze uprostřed Herkynského lesa, pro niž teprve tehdy se vyskytuje v literatuře název Bojohaemum. Od doby, kdy v Bojohaemu usadil se Marobud se svým markomanským lidem, upoutá země z důvodů zahraniční politiky zájem státníků a historiků. Dále je také patrné, že ani tehdy pojem Herkynského lesa nebyl omezen na horskou hradbu Bojohaema a že počátek Herkynského lesa byl kladen (právě jako v době, z níž pocházejí první záznamy) k pramenům Istru.

¹⁸ Č. D. str. 35.

¹⁹ Niederle, O počátcích str. 23 násl. Novotný, Č. D., str. 62 násl.

²⁰ Strabon VII, p. 292. *Ἄ ὁ δὲ Ἑρκύνιος δρυμὸς πυκνότερός τε ἐστὶ καὶ μεγαλοδένδρος ἐν χωρίοις ἔρουμαῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν, ἐν μέσῳ δὲ ἴθρυται χώρα καλῶς οἰκείσθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν. ἐστὶ δὲ πλησίον αὐτῆς ἢ τε τοῦ Ἰστρου πηγῆ καὶ ἢ τοῦ Ῥήνου. . . .*

Tento záznam připomíná Strabonův údaj v knize 4., pag. 207: *. . . ἔπου αἱ τοῦ Ἰστρου πηγῆαὶ πλησίον Σοήθων καὶ τοῦ Ἑρκυνίου δρυμοῦ.*

²¹ Th. Mommsen, R. G. V, 6. vyd. Berlin 1909, str. 15.

Nelze tedy ani v Poseidoniově zprávě (u Strabona VII, p. 293) omeziti Herkynský les na horskou ohradu Čech. Bojské osídlení zaujímalo v době kimberského útoku pravděpodobně značnou část jižního Německa, rozkládajíc se za územím helvetským.²² Místo srážky mezi Kimbry a Boji sotva bude možno určitěji stanoviti, jen tolik lze pravděpodobně uvésti, že boj se asi odehrál někde při západních hranicích tehdejšího bojského osídlení. Pobytu Bojů v oblasti Herkynského lesa týká se dále zpráva Tacitova (Germ. c. 28) a Caesarova (B. G. I. c. 5). Tacitus, zmíniv se o tom, že pravděpodobně Gallové pronikli do Germanie, uvádí dále, že v území, rozloženém mezi Herkynským lesem, Rýnem a Mohanem, Helvetiové obývali v krajinách bližších (s hlediska římské říše), ve vzdálenějších pak Bojové.²³

Tacitova zpráva o sídlech Bojů je těsně spjata s údajem o území Helvetiů. Obě zprávy tak souvisí, že poukazují na tutéž dobu a na společný pramen. Je beze všeho patrné, že Tacitova zpráva vztahuje se k starší době, nežli vyličení Caesarovo, podle něhož sídla Helvetiů zaujímala severní svah Alp, za Rhonem a Genavou (Caesar B. G. I, c. 6) až po Rýn.

Ve výborné své práci usuzuje Stähelin, že Helvetiové asi od počátku 2. stol. př. Kr., ustupující germánskému tlaku, vyklidili svá sídla v jižním Německu a pronikali postupně dále k jihu za Rýn do dnešního Švýcarska.²⁴ Podle svědectví Poseidoniova²⁵ (tedy na poč. 1. stol. př. Kr.) byli Helvetiové v držení území, bohatého na zlato- nosné potoky, které Norden asi správně vykládá na oblast při V. a M. Emme.²⁶ Hranice Helvetiů proti Sekvanům probíhala (kolem r. 100 př. Kr.) mezi Bielem a Avanchesem. Avanchesé (*Αἰαντιών*) uvádí Ptolemaios (II, 9, § 10) podle staré předlohy (Poseidonia?) v území Sekvanů.²⁷

²² Srovn. níže podaný rozbor Tacitovy zprávy v Germ. c. 28. A. Kirchhoff připustil možnost, že Bojové zasahovali také do údolí řeky Sály v Durynsku. (Über die Lagenverhältnisse der Stadt Halle. Mitteil. des Vereines für Erdkunde. Halle 1877, str. 91.)

²³ Germ. c. 28. igitur inter Hercyniam silvam Rhenumque et Moenum amnes Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere.

²⁴ F. Stähelin, Zur Geschichte der Helvetier. Zeitschrift für Schweizerische Geschichte. Zürich 1921, str. 143.

²⁵ Athenaeus, Dipnosophistarum libri XV. (rec. G. Kaibel) VI, c. 26 (233 d); F. H. G. (ed. C. Müller) III, p. 273, fr. 48.

²⁶ E. Norden, Die germ. Urgeschichte in Tacitus Germania. Leipzig, Berlin 1922, str. 230 násl. Stähelin na u. m. str. 132 násl.

²⁷ Stähelin. str. 138 násl.

Na doklad bývalých sídel Helvetiů v jižním Německu bývá také uváděna Ptolemaiem zaznamenaná Poušť Helvetiů, „opuštěná země Helvetiů, na sever od

Celkem poukazuje Tacitův zápis v kap. 28 o sídlech Helvetiů na dobu, která předchází tažení kimberskému.²⁸

Přesnější umístění bojských sídel, zvláště jak daleko sahala na východ, v 28. kap. Germánie ovšem udáno není. Dovídáme se pouze, že Bojové sídlieli za Helvetií, zabírali tedy krajiny položené hlouběji ve vnitru Herkynského lesa.

Zpráva o Bojích v B. G. I, 5 souvisí s líčením příprav, které podle Caesarova vypravování konali Helvetiové před svým tažením. Helvetiové přemluvili prý sousední kmeny Rauraků, Tulingů a Lato- brigů, aby společně s nimi se vypravili, a přijali jako spojence také Boje, „kteří bydlili za Rýnem, byli přešli do Norika a byli obléhali Noreji.“²⁹

Rauhe Alb“ (R. Much, Deutsche Stammeskunde, 3. Aufl. 1920, S. Göschen č. 126, str. 54, Stähelin na u. m. str. 132, 139). Ale Ptolemaiiova zpráva (II, c. 11 § 6): καὶ ἔτι Ἰντοσβεργοὶ καὶ Οὐδαργίωναο καὶ Καρινοὶ, ὅφ ὡς Οὐισποὶ καὶ ἡ τῶν Ἐλουητιῶν Ἐρημος μέχρι τῶν εἰρημένων Ἀλπεῶν ὄρεων... je podle mého mínění sotva ve všeobecné souvislosti s bývalými sídly Helvetiů v jižním Německu. Ptolemaiiovu „Poušť Helvetiů“ dlužno, myslím, vyložití ze zprávy u Strabona (IV, p. 193). Strabon tu vypočítává (patrně podle Timagena) ztráty Helvetiů v jejich boji proti Caesarovi, který dovolil zbytku Helvetiů (asi 8000) zachrániti se, aby nepřepustil sousedním Germánům zpustošenou zemi (ὁπως μὴ τοῖς Γερμανοῖς ὁμόροις ὁἷον ἐρημον τὴν χώραν ἀφῆ). Mám za to, že Ptolemaiův zápis o „Poušti Helvetiů“ lze spíše vykládati na území Helvetiů, vylištěné za boje proti Caesarovi, nežli na bývalá jejich sídla v Německu jižním. V Ptolemaiiově popisu ovšem byla ἡ τῶν Ἐλουητιῶν Ἐρήμος proti území obývanému Helvetií, jak je známe z Caesara (B. G. I, 6), posunuta daleko k severovýchodu, k Rauhe Alb. Ostatně byla Ptolemaiem i sídla Usipetů (Οὐισποὶ), jež spolu s Pouští Helvetiů zaznamenává, zcela chybně umístěna (srovn. Philippův dodatek k Nordenovu dílu str. 479).

²⁸ U Caesara (B. G. I, c. 2, § 5) jsou uvedeny rozměry helvetského území. Je pravděpodobno, že udání o jeho délce a šířce jsou převzata ze staré řecké předlohy, již byl podle Philippova mínění Artemidoros (Philipp na u. m. str. 474 násl.). Skutečně by se údaj o délce (240 milia passuum, skoro 2000 stadií) hodil dobře na rozlohu helvetských sídel popsanou Tacitem. Srovn. též celkem souhlasný názor Stähelinův str. 155.

V jednom případě lze pro Tacitovo líčení v 28. kap. uspokojivě řešiti otázku po předloze; v té části totiž, kde Tacitus dotýká se germánského původu Treverů a Nerviů. Jeho předlohou je tu, jak Norden přesvědčivě ukázal (Germ. Urgeschichte, str. 371 násl.), patrně Timagenes, zprostředkovaný však Liviem. Timagenes, který v otázkách galských byl hlavním pramenem Liviovým, sám čerpal namnoze zase z Artemidora a Poseidonie (srovn. Klotz, Caesarstudien, str. 86). Uvážíme-li, že Tacitova zpráva o sídlech Helvetiů zaznamenává asi stav před tažením Kimbrů, lze počítati s možností, že zpráva v poslední řadě může býti založena na Poseidonovi (nebo Artemidorovi?).

²⁹ Persuadent (Helvetii) Rauracis et Tulingis et Lato- brigis finitimis, uti eodem usi consilio oppidis suis vicisque exustis una cum iis proficiscantur, Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant et in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnant,

Zdá se, že pohyb Helvetiů byl v souvislosti s katastrofální porážkou, již utrpěli Bojové dáckým králem Byrebistou. B. Niese pohromu Bojů klade krátce po r. 63 př. Kr. a poukazuje k tomu, že snad příchod bojské čety, jež se uchýlila k Helvetiům, byl příčinou stěhování Helvetiů.³⁰ Je také pravděpodobno, že Bojové, kteří se spojili s Helvetii (B. G. I, 5) a byli pak usazeni v území Haeduů (B. G. I, 28, VII, 9), byli pouhým zbytkem silného národa.³¹

Mocná říše bojská vznikla totiž nad Istrem a v Horní Pannonii, kde sídla Bojů (podle staré předlohy) zaznamenal Ptolemaios.³² V boji s Byrebistou Bojové však podlehli v té míře, že byli téměř vyhubeni.³³ Jaká katastrofa stihla Boje, je patrné z toho, že krajina jimi kdysi obydlená obdržela název Bojské pouště.³⁴

Pro výklad zprávy v B. G. I, 5 nutno poukázat k tomu, že Noreia, již podle uvedeného záznamu Bojové byli obléhali, ležela v území Taurisků.³⁵ Tauriskové pak náleželi k říši bojské, byli společně s Boji poraženi a zničení Dáky.³⁶ Není tedy z toho věcného důvodu dosti pravděpodobné, že k obležení Noreje došlo bezprostředně po katastrofální porážce Bojů a před tažením Helvetiů.³⁷

receptos ad se socios sibi adsciscunt. Rukopis. plusquamperfectum oppugnant mēn Kraffert na imp. oppugnabant. Kraffertovu konjekturu přejali Meusel a Klotz (srovn. Koment. vydání Kranerovo a Dittenbergrovo Caesarova B. G. I, p. 95 a Klotzovy Caesarstudien str. 18, pozn. 2). Přes to, myslím, jest odůvodněno ponechatí rukopisné oppugnant, jak bude patrné z dalšího výkladu zde podaného.

³⁰ B. Niese, Grundriß der römisch. Geschichte, 4. Aufl. (Handbuch der Klass. Altertumswissensch., III Bd., 5. Abt.), München 1910, str. 232. Zeitschrift für deutsches Altertum, 42. Bd., 1898. str. 158. K psaní jména dáckého krále srovn. pozn. 1. na str. 213 (Grundriß). Pokusy jinak datovati vyvrácení bojské říše (okolo r. 50 nebo 49—44 př. Kr.) uvádí Zippel, Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus. Leipzig 1877, str. 219.

³¹ Tak pohlíží na Caesarovu zprávu zajisté právem V. Novotný, Č. D., str. 48. Počet těchto Bojů udal Caesar B. G. I, 29.

³² Ptolemaios, Geogr. II. Kap., 14. § 2; Strabon IV, p. 213. K dějinám pannonických Bojů srovn. článek Ihmův (Pauly Wissowa) R. E. s. v. Boii.

³³ V knize IV., p. 213 píše Strabon o boji Bojů proti Dákům, v němž celý národ Bojů zahynul (ἔως ἀπώλοντο πάντες), a podobně poznamenává VII., p. 304, že Boirebistas, vládce Getů, vyhladil úplně (ἄρδην ἠφάνισε) Boje a Taurisky.

³⁴ Strabon VII, p. 292: ἡ Βοιωτῶν ἐρημία. Plinius III, § 146: Noricis junguntur lacus Pello, deserta Boiorum. Dimensuratio provinciarum 18 (ed. Riese G. L. M. p. 12): desertis, in quibus habitabant Boi et Carni.

³⁵ Plinius (ed. Detlefsen v Sieglins Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie. Heft 9, Berlin 1904), III, § 131 . . . Tauriscis Noreia.

³⁶ Strabon VII, p. 304 313. Jako panovník nad Boji je uveden Kritasiros (p. 304).

³⁷ Kdož opravují v textu B. G. oppugnabant, soudí, že vyzvání Helvetiů došlo Bojů právě v době, když obléhali Noreji. (Srovn. Kranerův a Dittenbergův komentář k Caesarovi. I, str. 95).

Po porážce Bojů a s nimi spojených Taurisků lze obležení Noreje sotva dostatečně vysvětliti. Celá zpráva nabývá zcela jiného rázu, hledíme-li na vztažnou větu její jako na úryvek ze starších dějin bojských. Je to, jak za to mám, zmínka o události, která chronologicky připadá do doby před válkou Bojů s Dáky, do doby, kdy Bojové svoji nadvládu rozšiřovali do území Taurisků.

Tomu výkladu nasvědčuje v téže větě poznámka „qui trans Rhenum incoluerant“, kterou lze řaditi k zprávám v B. G., jež jsou literárně založeny. Těsná stilistická souvislost, jež pojí poznámku o přechodu Bojů do Noriků a zmínku o obležení Noreje s údajem o (bývalých) sídlech Bojů za Rýnem, souvislost, která je vyjádřena také shodně časem předminulým, opravňuje k výkladu, že celá vztažná věta o Bojích jest jakousi vložkou, která nemá vztahu k stavu současnému.³⁸ Je to malý historický exkurs do minulosti Bojů, založený na historické literatuře.

Podobný historický exkurs, který ukazuje patrnou souvislost s podáním o galském stěhování, jehož vůdcem byl Sigovesus, obsahuje 24. kap. VI. knihy. Zprávě o sídlech Volků-Tektosagů při Herkynském lese předeslal Caesar zmínku o tom, že byla doba, kdy Gallové předělili statečností nad Germány a vysílali pro nadbytek lidí a nedostatek polí kolonie za Rýn.³⁹ Z celého líčení v kap. 24 vychází najevo, jak Caesar se zajímal o zprávy řeckých autorů o Herkynském lese, v němž stará sídla Bojů uvedl Poseidonios (u Strabona VII, p. 293).⁴⁰

Lze dále tvrditi, že Caesar Poseidonia znal. Lze také počítati s možností, že Poseidonios byl pramenem pro jeho záznam o starších osudech Bojů. K Poseidoniovi mohl tu Caesar přihlížeti, jako k němu pravděpodobně přihlížel v úvodě při zápisu o rozdělení Gallie.⁴¹ V podrobnějším posouzení literárního vztahu Caesarova k dílu řeckého historika se mínění ovšem rozcházejí. Kdežto někteří badatelé (Klotz, Birt, Wilkens) dokazují závislost Caesarovu na Poseidoniovi na několika místech B. G., vyslovil se K. Trüdinger o věci takto: „Že Caesar Poseidonia zná, mám za jisté, že k němu přihlíží, jej doplňuje

³⁸ Názor zde uvedený oprám o rukopisně zachovaný tvar oppugnant, jehož se přidržuji proti konjektuře oppugnabant.

³⁹ K výkladu této zprávy srovn. pojednání B. Nieseho, Zur Geschichte der kelt. Wanderungen. Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Litteratur. Bd. 42, Berlin 1898, str. 137 násl.

⁴⁰ Srovn. Caesarovu poznámku: . . . circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni et quibusdam Graecis fama nota esse video, quam illi Orcyniam appellant. . . .

⁴¹ Srovn. Klotzovy Caesarstudien, str. 89 násl.

a kritisuje, mám za možné, ano za pravděpodobné, že jej opisuje, za nemyslitelné.“⁴²

Souvisí-li zpráva o přechodu Bojů do Norika a o obležení Noreje s podáním Poseidoniovým (což mám za pravděpodobné), pak události ty připadají mezi leta 113 (kdy odrazili Bojové v Herkynském lese útok Kimbrů) a dobu Sullovu, kdy Poseidonios dokončuje své dějiny.⁴³

To dobře se shoduje také s poznatkem již uvedeným, že údaj o obležení Noreje nutno z věcného důvodu klásti do doby před válkou Bojů s Dáky a ne po ní.

Ale nemyslím, že by zpráva podala doklad, kterým by bylo možno určití dobu, kdy Bojové opustili Čechy. Že země české v době, o níž jde, náležely do ethnické oblasti galské, o tom nelze ovšem pochybovati. Mimo staré galské názvosloví dosvědčují to hlavně doklady archeologické. Ale z toho neplyne ještě závěr, že to bylo nutně osídlení bojské. Ze zpráv o Bojích, dosud uvedených, jichž terminus ad quem určuje doba Sullova (Sulla byl diktátorem 82—79), nelze ještě doložit, že sídelná oblast bojská zasahovala do Čech, tím méně lze ji omeziti na Čechy. Historicky dá se bojské osídlení v Čechách zjistit teprve v názvu Boihaemum pro sídla Markomanů a ve zprávě Tacitově (Germ. kap. 42). Přesně však vzato, lze z těchto svědectví (k nimž se ještě vrátím) doložit Boje v Čechách teprve na konci 1. stol. př. Kr.

Přijímá-li se bojské osídlení v Čechách již v starší době, jest to pouze přípustná domněnka.

Historicky lze doložit koncentraci Bojů nad Dunajem a v Horní Pannonii. O sídlech Bojů zmiňuje se Strabon v IV. knize, p. 206, kde uvádí ve východní a k jihu obrácené části Alp Rhaity a Vindoliky jako sousedy Helvetiů a Bojů, obývajících v rovinách.⁴⁴ V dalším líčení popisuje Strabon podrobněji území Rhaitů, zmiňuje se o sídlech Vindoliků, Noriků, Breunů a Genaunů, již illyrských kmenů, na vnější straně horstva, a praví, že „všichni tito kmenové protáhli vždy sousedními částmi Italie, zeměmi Helvetiů, Sekvanů, Bojů a Germánů“. Dále vypočítává některé kmeny Vindoliků a Rhaitů, líčí ukrutnosti těchto loupežníků a činí zmínku o kmenech Noriků a o Karnech při

⁴² K. Trüdinger, Studien zur Geschichte der griechisch-römischen Ethnographie. Basel 1918, str. 126.

⁴³ Norden, Die german. Urgeschichte in Tacitus Germania, str. 78. V. Buzeskul, Úvod do řeckých dějin, přeložil J. Veverka, v Praze 1909, str. 161.

⁴⁴ Strabon IV, p. 206. 'Εξῆς δὲ τὰ πρὸς ἑα μέρη τῶν ὄρων καὶ τὰ ἐπιστρέφοντα πρὸς νότον 'Ραιτοὶ καὶ Οὐινδολικοὶ κατέχουσι συνάπτοντες Ἐλουητίους καὶ Βοίοις · ἐπίκεινται γὰρ ταῖς ἐκεῖνων πεδίοις.

zálivu Adriatickém a v krajině akvilejské. Pak dodává, že všem nájezdům těchto kmenů učinili konec Tiberius a jeho bratr Drusus jediným letním tažením, takže již po 33. rok jsou v klidu a odvádějí správně poplatky.

Jde-li při údaji o vpádech Rhaitů do území Sekvanů o události z doby okolo r. 44 př. Kr.,⁴⁵ nelze přehlédnouti, že ethnografický rámeček, do něhož tento údaj je vložen, pro dobu okolo r. 44 se úplně nehodí. Neboť sídla bojská, u Strabona p. 206 uvedená, náležejí do doby před válkou s Dáky, tudíž (podle datování Nieseho) před r. 63, zaznamenaná při události z r. 44, jsou anachronismem. Není to u Strabona ojedinělý případ, že v jeho geografii setkáváme se s údaji antikvanými. To souvisí se způsobem, jak užívá Strabon svých předloh, o čemž stane se ještě později zmínka.

Již pro dobu okolo r. 44 platnost by mělo vypsání, které Strabon podává na místě jiném (VII, p. 292). Zpráva o ethnografických poměrech, která je připojena k líčení Tiberiovy výpravy r. 15 př. Kr., je pohříchu zachována v porušeném znění. Strabon tu praví: „jezera (totiž Bodmanského) dotýkají se na krátkou vzdálenost Rhaitové, na větší Helvetiové a Vindolíkované a Poušť Bojů. Až k Pannonům všichni, hlavně Helvetiové a Vindolíkované, obývají v horských rovinách.“⁴⁶ Že zpráva p. 206 a p. 292 týká se téhož území, je na první pohled patrné. Ale v zprávě p. 292 po katastrofální porážce Bojů je zaznamenána pouze *ἡ Βοίων ἐρημία* v území Boji dříve obývaném.

Již z polohy území nad Istrem a v Horní Pannonii, v němž k soustředění Bojů a ke vzniku bojské říše došlo, lze soudit, že tamější koncentrace byla spojena s pohybem Bojů v oblasti Herkynského lesa. Ale tu je nutno přihlídnouti k antickému podání o původu pannonských Bojů.

O jejich původu panovaly v antické historiografii podle všeho dva různé názory. Jeden lze doložit přímo, je zaznamenan u Strabona, V, p. 213. Podle něho byli Bojové v krajinách nad Istrem, kteří podlehlí Dákům, zbytkem hornoitalských Bojů a byli Římany tam zatlačeni. Není vyloučena možnost (zachované zprávy v té věci nepřipouštějí ovšem určitějšího závěru), že šlo tu o theorii, která byla vyslovena a hájena proti zprávě jiného znění. Z úryvku u Strabona,

⁴⁵ Th. Burekhardt-Biedermann, Die Wohnsitze der Rauriker und die Gründung ihrer Kolonie. (Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins N. F. Bd. 24. Heidelberg 1909), str. 419 násl. Stähelin, Zeitschrift für Schweiz. Geschichte. 1921, str. 157.

⁴⁶ Strabon VII, pag. 292. *πρᾶσιπτονται δὲ τῆς λίμνης ἐπ' ὀλίγον μὲν οἱ Παίτιοι, τὸ δὲ πλεόν Ἐλουήττιοι καὶ Οὐβνδολικοί . . . καὶ ἡ Βοίων ἐρημία ἄχρι Παννονίων πάντες, τὸ πλεόν δ' Ἐλουήττιοι καὶ Οὐβνδολικοί, οἰκοῦσιν ὄροπέδια.*

VII, p. 293, je totiž patrné, že Poseidonios zmínil se o dřívějších sídlech Bojů v Herkynském lese. Není totiž pro mne pochybnosti o tom, že slovo *πρότερον* bylo Strabonem převzato z textu Poseidoniova.⁴⁷ Jak bývá Strabon závislý na svých pramenech, přejímaje z nich zprávy doslovně, že dojde k zřejmému anachronismu, je patrné na př. z jeho údajů v knize XVII, p. 832. Tam praví, že Foiničané ještě dosud (*ἔτι νῦν*) obývají v nejlepších částech Evropy na pevnině a na přiléhajících ostrovech. Stav věci by poukazoval na dobu před první válkou punskou (264 př. Kr.). Jest to tedy situace nemožná pro dobu Augustovu, kdy píše Strabon, ale dá se snadno vysvětliti z jeho úplné závislosti na staré předloze.⁴⁸

Při způsobu Strabonovy literární tvorby dalo by se očekávati, že by o sídlech Bojů v Herkynském lese (VII, p. 293) byl psal jako o stavu současném (právě jako psal o Bojích nad Istrem, IV, p. 206, ačkoliv se tam rozkládala již Bojská poušť), kdyby nebyl slovo *πρότερον* převzal ze své předlohy. Příslovečný výraz *πρότερον* v Poseidoniově textu může pak býti spojovacím článkem mezi zápisem u Strabona, VII, p. 293, a větou v B. G. I, 5, § 3. Neboť slova: *Boiosque, qui trans Rhenum incoluerant* — vykazují značnou formální i věcnou shodu s poznámkou: *Βοίους τὸν Ἐρκύνιον ὄρημὸν οἰκεῖν πρότερον*. I touto shodou bylo by možno odůvodniti mínění, že relativní věta v B. G. I, 5, § 3, je v nějakém vztahu k Poseidoniovu vypravování.

Uvedl tedy Poseidonios starší sídla Bojů v Herkynském lese, nežli nastal pohyb Bojů k Dunaji a nežli došlo k tamější jejich politické koncentraci. Zdá se, že pohyb Bojů byl v souvislosti s tažením Kimbrů. Bojové postupovali asi týmž směrem, kterým dříve táhli Kimbrové, od nichž utrpěl římský konsul Gn. Papirius Carbo porážku před Norejí (r. 113 př. Kr.). Neboť podle výkladu zde hájeného nutno větu o Bojích (v B. G. I, 5, § 3: ... in agrum Noricum transierant Noreiamque oppugnant) vyložiti na rozvoj říše bojské před válkou s Dáky. Že bojská říše nad Dunajem byla založena Boji, vyššími z Herkynského lesa, mám za věc nepochybnou, ač by (se zřetelem k zprávě Strabonově, V, p. 213) snad nebyla ani vyloučena účast potomků italských Bojů při jejím vývoji.

⁴⁷ Nezabýváje se touto otázkou blíže, dal také Zippel zprávě u Strabona takový výklad, který předpokládá, že slovo *πρότερον* náleželo již do Poseidoniova textu. Píše totiž: „Eine Zeit lang hatten sie (die Bojer) bereits die neuen Wohnsitze inne, als Poseidonios seine Geschichte schrieb. wie Strabos Citat 7, 2, 2 zeigt.“ (Die römische Herrschaft in Illyrien, str. 214.)

⁴⁸ F. Strenger, *Strabos Erdkunde von Libyen (Sieglins Quellen und Forschungen zur alten Geschichte und Geographie. Heft 28. Berlin 1913), str. 103.*

Ale je dosti pravděpodobné, že v této zprávě Strabonově hlásí se k slovu jenom kombinace o původu pannonských Bojů, jež byla formulována snad přímo proti výkladu o jejich příchodu z Herkynských hvozdů.

Jak rozsáhlá byla oblast, zasažená postupem herkynských Bojů, ani intensitu, s níž se pohyb udál, nelze historicky zjistiti. Patrně to bylo především území na východ od sídel Helvetiů. Připustíme-li bojské osídlení Čech již pro dobu, jejíž dolní časovou mez určuje ukončení Poseidoniových dějin, zase nevíme, bylo-li do pohybu Bojů strženo také obyvatelstvo, sedící východně od pásma Gabreta hyle (Šumavy) a v jakém rozsahu. I tam, kde pohyb zachvátil celý kmen nebo několik kmenů, zpravidla v starých sídlech zbude zlomek obyvatelstva.⁴⁹ Příklad, jaký se udál r. 1771, kdy celá skupina Kalmyků (mající 30.000 jurt) náhle opustila svá sídla, na východ od řeky Uralu položená, a odstěhovala se do Dzungarska, je možný jenom v oblasti stepí, a i v tomto případě to byla jenom jedna ze tří hord kalmyckých, která se vystěhovala z ruského území.⁵⁰

V kap. 42 své Germanie zapsal Tacitus další zprávu o Bojích: praecipua Marcomanorum gloria viresque, atque ipsa etiam sedes pulsus olim Boiis virtute parta. Jde především o literárně-historický vztah této věty k ostatním zprávám o Bojích. Záznam o sídlech Markomanů v kap. 42 těsně souvisí s údajem v 28. kap. Germanie: manet adhuc Boihaemi nomen significatque loci veterem memoriam quamvis mutatis cultoribus.

Boihaemum (Boiohaemum, *Βοϊαίμωv*) je geografický termin, s nímž setkáváme se teprve při zprávách o markomanském osídlení krajin, položených uvnitř Herkynského lesa.⁵¹ To jest moment, který poukazuje na předlohu z doby Augustovy, kdy výpravami Drusovými (12—8 př. Kr.) odhalena byla opona, jež do té doby zakrývala Herkynský les.⁵² Jako předlohu Tacitovu pro uvedené zprávy v kap. 28 a 42. určuje E. Norden pravděpodobně Pliniovo dílo o válkách germánských (Bella Germaniae), které bylo ovšem zase založeno na starších dílech, zvláště pak na Liviově.⁵³

⁴⁹ Srovn. na př. zprávy o Kimbrech v starých sídlech (v sev. Jutsku). Mon. Ancyr. V, 26 (herausgegeben. v. E. Diehl). Strabon. VII, p. 291, 293. Tacitus Germania c. 37.

⁵⁰ A. Humboldt, Centralasien. I. Berlin 1844, str. 436.

⁵¹ Mimo údaj v Germania, kap. 28, sem náleží ještě zprávy u Velleia Patercula, II, kap. 109, a Strabona, VII, p. 290. Citáty viz zde na str. 6.

⁵² Invisum atque inaccessum in id tempus Hercynium saltum patefecit. K tomuto údaji v díle Florově (L. Annaeus Florus, Epitomae libri II, ed. O. Rossbach II, 30, p. 174), srovn. Novotného České Dějiny, str. 60.

⁵³ E. Norden, Die germanische Urgeschichte in Tacitus Germania, str. 265. Vy-

Tímto určením předloh nabývá Tacitova zpráva (kap. 42) váhy a významu, stává se v řadě zpráv o Bojích jednou z nejvýznamnějších.

Lokalisace Boihaema je závislá na lokalizaci sídel Markomanů, když tito pod svým vůdcem Marobudem, vypuzeni ze svých sídel, ustoupili hlouběji do vnitrozemí a usadili se v krajích, obklopených Herkynským lesem (Velleius Paterculus, II, kap. 108).⁵⁴

Vymeziti přesněji sídla Markomanů v té době je ovšem značně obtížnou otázkou. Z Porýní vedla přirozená cesta v Pomohani, po které Markomané patrně také pronikli do svých nových sídel, do Boihaema. Přirozené pokračování pomohanské cesty vede do údolí Ohře. Pronikli-li Markomané z Pomohani hlouběji do vnitra Herkynského lesa, přešli z údolí Mohanu do údolí Ohře.⁵⁵ Na pomohanské cestě uvádí Ptolemaios (II, kap. 11) stanici Menosgada a pravděpodobně při jejím prodloužení zaznamenává Marobudon.⁵⁶ Zdá se, že území Markomany „uvnitř Herkynského lesa“ tehdy zabrané dlužno hledati v prodlouženém směru jejich pochodu proti Mohanu. Snad horní Pomohani a krajina při Ohři mohly by býti oblastí, již Markomané tehdy zabrali.

S touto lokalizací markomanských sídel lze také srovnati zprávu o započaté výpravě proti Marobudovi. R. 6 po Kr. zahájena byla Římem rozsáhlá akce vojenská proti Marobudovi. Kdežto Tiberius ujal se velení nad vojskem, jež podniklo tažení z Carnunta, obdržel Sentius Saturninus rozkaz, aby zahájil útok proti Marobudovi od Rýna a postupoval územím Chattů.⁵⁷

Oblasti, Markomany okolo r. 8 př. Kr. zabrané, náležel také název Boihaemum v původním svém rozsahu.

S příchodem Markomanů do Boihaema bylo podle 42. kap. Germ. spojeno vypuzení Bojů. K této zprávě Tacitově zaujala historická kritika různé stanovisko. B. Niese hájí věrohodnost Tacitova údaje. Podle jeho mínění byli Markomané spojenci Byrebistovými v boji proti Bojům. Jim připadly již tehdy (63—60 př. Kr.) Čechy, ale teprve

pravování Liviovo, jež v poslední knize obsahovalo Drusovu výpravu proti Germánům za Rýnem, sahalo až k smrti Drusově (srovn. T. Livii epit. 140).

⁵⁴ Příchod Markomanů do Boihaema bývá určen po ukončení výpravy Drusovy, pravděpodobně k r. 9. nebo 8. př. Kr. Srovn. pozn. 19 zde.

⁵⁵ To jest též mínění Mehlisovo, Meitzenovo a Müllerovo. (P. Müller, *Der Böhmerwald und seine Stellung in der Geschichte*. Dis. štrasburská 1904, str. 42 násl.)

⁵⁶ Tento název Marobudova sídla, jež Tacitus (Ann. II, c. 62) jménem neuvádí, byl ovšem utvořen z jména markomanského krále. (Srovn. Kiepert, *Lehrbuch der alten Geographie*. Berlin 1878, str. 537, pozn. 1.)

⁵⁷ Velleius Paterculus II, kap. 109.

tlak Římanů na Rýně způsobil, že svévští spojenci Dáků zabrali Čechy a Moravu až k řece téhož jména.⁵⁸ K výkladu, že Markomané byli spojenci Byrebistovi, právem skeptické stanovisko zaujal V. Novotný. Ale i on soudí, že došlo někdy př. r. 60 př. Kr. k boji Markomanů s Boji, v němž Markomané „svého vítězství neužili k zabránění území bojského hned, nýbrž teprve později“.⁵⁹ Souvislost mezi příchodem Markomanů a vyhnáním Bojů zamítl L. Niederle, připouštěje jenom, že zpráva Tacitova mohla by se týkati zbytků galských osadníků, kteří se po odchodu Bojů (dosvědčeném Caesarem B. G. I, 5) v Čechách ještě udrželi.⁶⁰

Pro dějiny Bojů je základní otázkou, v jakém smyslu bĕreme zprávu v 42. kap. Germanie. Minĕní, že zpráva o vypuzení Bojů Markomany byla pouhou kombinací, sotva by bylo možno dostatečně odůvodniti. Tacitovo vypravování poukazuje naposled k pramenům, s líčenými událostmi současným. Dokud není podstatnými a přesvědčivými důvody vyvrácena věrohodnost Tacitovy zprávy, nezbývá než přijmouti ji v plném a přesném znĕní. Tacitova zpráva (kap. 42), jak již bylo uvedeno, je podle všeho založena na údajích, událostem velmi blízkých, čímž také výslovnĕ udání, že Markomané získali svá sídla po vypuzení Bojů, nabývá pozitivní ceny. Jde ovšem o její výklad, přijímáme-li vypuzení Bojů z Boihaema Markomany jako historickou událost. Ježto zprávy, které se vztahují k odchodu Bojů z Herkynského lesa, jsou velmi neurčité, byl by možný výklad, že krajina Boihaemum zvaná, jejíž příznivou polohu výslovnĕ znamená Strabonova zpráva (VII, p. 292), pohybem Bojů ve větším rozsahu dotčena vůbec nebyla, nebo že se tam zachovaly zbytky Bojů. Bylo by i možno, že v území Boihaemum usadilo se bojské obyvatelstvo pomĕrnĕ pozdě, teprve po tažení Kimbrů. Bylo by totiž možno, že s pohybem, který vedl Boje z Herkynského lesa do dunajské oblasti, nastal ještě jiný postup části jejich, který jako pozdější tažení Markomanů smĕřoval in interiora samĕ oblasti herkynské.

Ale bylo by i myslitelnĕ, že po vyvrácení bojské říše zbytky Bojů, pokud se neuchýlily k Helvetiům, ustoupily kĕ galským soukmenovcům, nalézajice za horskou hradbou Čech útočiště a novou vlast, když panství jejich nad Dunajem promĕněno bylo v Bojskou poušť. Není sice možno, z věci samĕ činiti nějaký určitĕjší závĕr, ale

⁵⁸ B. Niese, Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Litteratur. 42. Bd. Berlin 1898, str. 160 nĕsl.

⁵⁹ Novotný Č. D. str. 50, 51.

⁶⁰ Niederle, O počátcích, str. 10.

přece zasluhuje v této souvislosti znovu zmínky to, že jméno Boihaemum je zaznamenáno teprve při událostech z konce 1. stol. př. Kr.

Pokusem o kritický rozbor zpráv o Bojích v Herkynském lese docházím tedy tohoto výsledku. Dlužno tu rozeznati dvě skupiny. Jedna, založená na údajích Poseidoniových (a Artemidorových?), nevymezuje přesněji sídel Bojů. Uvádí je pouze povšechně v Herkynském lese, za územím Helvetiů a za Rýnem. Jsou to zprávy v B. G. I, c. 5, § 3, u Strabona (VII, p. 293) a u Tacita (Germ., c. 28). Zcela jiného původu je zpráva Tacitova v 42. kap. Germanie, která spojuje vypuzení Bojů s příchodem Markomanů. Podle ní připadá Boihaemum do té části Herkynského lesa, která byla zabrána a osazena Markomany. Údaj ten, podobně jako ostatní, v nichž zaznamenán je název Boihaemum (Vellejus Paterculus, II, c. 108: Boiohaemum, Strabon, VII, p. 293: *Βοίαημον*) poukazuje na pramen časově velmi blízký události tu uvedené. Proto mám Tacitův údaj za jednu z nejvýznamnějších zpráv o Bojích, která je věrohodná také obsahově.

Obraz, který si můžeme učiniti na základě těchto několika zpráv o osudech herkynských Bojů, je ovšem velmi kusý.

Nejstarší sídla Bojů v Herkynském lese,⁶¹ historicky dostupná, rozkládala se na východ od Helvetiů. Když Bojové odrazili útok Kimbrů (nedlouho před r. 113 př. Kr.), počali se sami stěhovati, postupující, jak se zdá, cestou, kterou před nimi táhli Kimbrové. Dobu, do níž připadá postup Bojů, lze omeziti asi posledním desetiletím druhého století a koncem 80 let, jelikož nalézáme v Dějinách Poseidoniových patrnou narážku na něj. Tehdy došlo ke koncentraci Bojů v oblasti nad Istrem a v Horní Pannonii. Tam vznikla a rozvíjela se říše bojiská, k níž náleželo i území Taurisků. Z pohraničních sporů s Dáky došlo k válce mezi Boji s Taurisky na jedné straně a Dáky se Skordisky na straně druhé.⁶² Bojové byli v tomto boji (mezi l. 63—60 př. Kr.) téměř zničeni. Zbytek jejich přešel k Helvetiům a byl pak usídlen v území Haeduů. Jaký vliv mohly tyto pohyby Bojů v 1. pol. 1. stol. míti na osídlení Boihaema, o tom stala se již zmínka. V l. 9—8 př. Kr. zmocnili se Markomané území Boihaema. To jest událost, která se odehrála na půdě Čech. Osídlení bojiské bylo vystřídáno markomanským, v němž zanikly asi poslední zbytky Bojů.

⁶¹ Podání, které o osídlení Herkynského lesa Gally, vedenými Sigovesem, znamená Livius (lib. V, c. 34), historická kritika zamítá. Důvody pro toto odmítavé stanovisko jsou uvedeny v citovaném článku Nieseho (str. 133—137), u Niederla (O počátcích, str. 7 násl.) a Novotného Č. D., str. 36 násl.

⁶² Strabon VII, p. 313.